

Drets humans

Gabriel Amengual | Alfons Calderón | Sonia Herrera Sánchez | Eduard Ibáñez |
Ramin Jahanbegloo | Hans Joas | Joaquim Llimona | Oscar Mateos | Abel Miró i
Comas | Armando Pego Puigbò | Joan Lluís Pérez-Francesch | Sabina Puig Cartes
| Jaume Puigbò | Grégor Puppinck | Àngel Puyol

Director: Miquel Calsina Buscà
Secretari de redacció i gerent: Guillem Jové
Edició i correcció lingüística: Isidre Ferré
Disseny: Víctor García Tur

Consell de Redacció: Gabriel Amengual, Jaume Dantí, Teresa Forcades, Núria Iceta, Josep Otón, Antoni Pou, Ferran Sáez Mateu, Mar Rosàs, Francesc Torralba

Secretaria: Pilar Saraís i Maribel Bataller

Copyright © de l'edició: Fundació Joan Maragall. Cristianisme i Cultura
Copyright © dels articles és de l'autor corresponent

Edició | Redacció | Subscripció:
Fundació Joan Maragall. Cristianisme i Cultura
www.fundaciojoanmaragall.org
fjm@fundaciojoanmaragall.org

Qüestions de Vida Cristiana (Tercera època)
Publicació quadrimestral
Preu del volum: 12 € | Subscripció anual (3 volums): 30 €
issn: 0214-7769
dipòsit legal: b.I.413-1959
Desembre 2023

Imprès a I.G. Santa Eulàlia

Aquesta revista ha rebut una ajuda a l'edició del Ministerio de Cultura y Deporte

Qüestions de Vida Cristiana és una revista històrica fundada l'any 1958 a Montserrat. La capçalera és propietat de l'Abadia de Montserrat.

EDITORIAL

p.7

Democràcia, drets humans
i obligacions morals

JAUME PUIGBÒ

p.113

MONOGRÀFIC: DRETS HUMANS

p.11

DAVANTAL

p.13

L'ésser humà ha de ser sagrat
per a nosaltres

HANS JOAS

p.17

El subjecte dels drets
GABRIEL AMENGUAL

p.25

Els fonaments de la dignitat
de la persona humana.

Una aproximació metafísica

ABEL MIRÓ I COMAS

p.38

Reivindicar els drets humans
en un món convuls

OSCAR MATEOS

p.59

No-violència i drets humans:
una lluita per la humanitat comuna

RAMIN JAHANBEGLOO

p.72

La contribució dels drets
humans a la pau global

SABINA PUIG CARTES

p.79

Aportacions dels (trans)feminismes
i altres moviments emancipadors
al debat sobre els drets humans

SONIA HERRERA SÁNCHEZ

p.90

El finançament privat de les institucions
públiques destinades a la protecció

dels drets humans

GRÉGOR PUPPINC

p.99

La fraternitat i els drets humans
ÀNGEL PUYOL

p.124

El Procés de Nuremberg i l'articulació
del Dret Internacional Humanitari

JOAQUIM LLIMONA I BALCELLS

p.138

Drets humans i relacions internacionals:
inspiracions d'arrel cristiana

ALFONS CALDERÓN

p.150

L'Església catòlica
i els drets humans.

Actor destacat i instància crítica

EDUARD IBÁÑEZ

p.162

Revisitant Jacques Maritain,
amb motiu del 75è aniversari

de la Declaració Universal
dels Drets Humans

JOAN LLUÍS PÉREZ FRANCESCH

p.174

El silenci com a exercici
fonamental de la llibertat

ARMANDO PEGO PUIGBÒ

p.186

OBITUARI

Ricard Torrents: el vitalisme irreductible

M. CARME BERNAL I CREUS

p.197

—

DIÀLEG

Entrevista al cardenal
Jean-Claude Hollerich,
relator general del Sínode de Bisbes
i arquebisbe de Luxemburg

MÍRIAM DíEZ BOSCH

p.207

MIRADOR

Eusebi Colomer. Reflexió de centenari

PERE LLUÍS FONT

p.219

La «ciutat del límit»
i la «religió de l'esperit»
en l'obra d'Eugenio Trías

FERNANDO PÉREZ-BORBUJO ÁLVAREZ

p.228

Ucràina: quan no quedi res
per guanyar, la pau serà la prioritat

JORDI CALVO

p.241

Abusos de consciència i de poder.
Aproximació a una realitat
emergent i dolorosa

JOSEP M. SOLER

p.250

RESSENYES I CULTURA

NÚRIA ICETA

Roser Vernet, *Lo mig del món*

p.263

DANIEL PALAU VALERO
D.D.A.A: *Caminar juntos.*

Manual de ecumenismo

p.265

RAMON CARALT

Antoni Matabosch i Soler,

La penúltima paraula

p.269

ANTONI MATABOSCH

Michael Seewald, *Dogmes en devenir*

p.271

MIQUEL CALSINA

Hans Joas, *Por qué la Iglesia.*
El ideal cristiano y sus formas sociales

p.273

Grandesa i misèria de l'ésser humà

FRANCESC TORRALBA

p.277

Simone Weil al Temporada Alta

JOSEP OTÓN

p.279

El Cant de la Sibíl·la:
origen i present d'una serenor apocalíptica

ORIOL PÉREZ I TREVIÑO

p.282

La baia roja del galleran.
Vuit nades de Narcís Comadira

CARLES TORNER

p.285

DEL VERB AL PENSAMENT,
LA LLIBERTAT

Al principi era el verb.

¿Era als orígens, la paraula?

*¿O era el pensament, que esdevenia esclat
de la llum que es nodria lentament de la fosca
cercant un vial on existir?*

*És en el verb que el pensament transcorre
i s'esdevé, i, lliure, es configura.*

*La lava va cavant, empesa des de dintre, els corriols
llaurant les entranyes de la terra
fins esclatar en la claror dels cims,
deixant el rastre impur de destrucció.*

*El verb i la paraula des dels segles pels segles
esberlats molt abans dels dies de Babel
són traces i vials de les vides dels éssers
que n'invocuen clemència i veritat.*

*Una vida que exalten i habiten sacerdots i poetes,
polítics i filòsofs, soldats, banquers i esclaus
a mida de tants somnis com éssers en la terra
amb vides tan incertes entre guerres i fam,
el dol en blanc i en negre, la terra clivellada,
el cel il·luminat de nit americana.*

*La paraula fendida molt abans que Babel
perquè al seu endemà es va trobar encerclada,
talment com quan els éssers van deixar de ser u,
escindits per l'enveja dels déus.*

*Però encara posseïm el verb i el pensament
a les palpentes del temps i de la història.*

*Els invoquem pel retorn a la llum primigènia
que existeix en els desigs del dir,
atorgant-nos una veu alta i planera
en l'arrelada llibertat que salva.*

VINYET PANYELLA

Terramar, tardor del 2023

El passat 4 d'octubre del 2023, dia de sant Francesc d'Assís, vuit anys després de l'encíclica *Laudato si'* i dos mesos abans de la celebració de la COP28, es va presentar l'exhortació apostòlica *Laudate Deum: a totes les persones de bona voluntat sobre la crisi climàtica*. Es tracta d'una mena d'epíleg extens que actualitza i completa aspectes que el papa Francesc ja exposava a l'encíclica del 2015. El contingut de la nova exhortació és francament contundent i alarmant. Tant és així que si la manera d'enfocar la crisi ecològica a *Laudato si'* oferia paral·lelismes amb *Pacem in terris* (1963), publicada per Joan XXIII en un moment d'alt risc de guerra nuclear, l'estil utilitzat a *Laudate Deum* recorda més aviat la preocupació i la inquietud profunda expressades per Pius XI a *Mit Brennender Sorge* (1937), publicada en ple ascens del nazisme a Europa.

Laudate Deum és un crit d'alarma davant la constatació que «no reaccionem suficientment mentre el món que ens acull es va ensorrant i potser acostant-se a un punt de ruptura» (§2). En un pla d'estricta diagnosi científica, el Papa respon escrupolosament a les objeccions dels que encara es mostren escèptics davant del canvi climàtic i les seves conseqüències, fins i tot dins l'Església catòlica, on també podem trobar «opinions despectives i poc racionals» al respecte (§14). Si bé és cert que el planeta ja ha viscut amb anterioritat fenòmens climàtics extrems, també ho és que mai no s'havia experimentat un escalfament global tan ràpid, ni períodes d'estrès tèrmic tan sovintejats. En aquest sentit, el Papa assenyala l'evidència d'una correlació entre aquests fenòmens i l'augment de les emissions de gasos d'efecte hivernacle a l'atmosfera a partir

del segle XIX, que ha viscut un increment especialment pronunciat durant els darrers cinquanta anys, període en què «la temperatura ha augmentat a una velocitat inèdita, sense precedents en els darrers dos mil anys, amb un escalfament de 0,15 graus centígrads per dècada, el doble del que s'esdevingué en els darrers 150 anys» (§ 12).

Com ja va fer a *Laudato si'*, el Sant Pare esmena la plana als qui assenyalen la taxa de fecunditat dels més pobres com una de les causes de la situació actual, i recorda una vegada més que «un baix percentatge més ric del planeta contamina més que el 50% més pobre de tota la població mundial» i que «les emissions per càpita dels països més rics són molt superiors a les dels països més pobres» (§ 9). Francesc també carrega sense contemplacions contra els falsos profetes que segueixen defensant un paradigma tecnocràtic que impossibilita l'existència d'una relació sana i harmònica de l'ésser humà amb el seu entorn. Posar totes les esperances de la humanitat en solucions tecnològiques comporta cedir davant d'un pragmatisme fatal:

En contra d'aquest paradigma tecnocràtic diem que el món que ens envolta no és un objecte d'aprofitament, d'ús desenfrenat, d'ambició il·limitada. Ni tan sols podem dir que la natura és un mer marc on desenvolupem la nostra vida i els nostres projectes, perquè hi estem inclosos, en som part i estem interpenetrats [§ 25].

En matèria econòmica, tot citant el conjunt de les Conferències Episcopals de l'Àfrica, afirma que el canvi climàtic posa de manifest un impactant exemple de «pecat estructural» (§ 3) i denuncia la idea d'un «creixement infinit o il·limitat», que tant ha fascinat economistes, financers i tecnòlegs (§ 20).

El Papa constata la feblesa i les dificultats a l'hora de bastir solucions multilaterals entre Estats, contrapesada tanmateix per una «cooperació efectiva» per part d'organitzacions de la societat civil, que amb la seva actuació confirmen l'eficàcia del principi de subsidiarietat i perfilen un nou multilateralisme «des de baix», al marge de les elits. Reconforta llegir la importància que el Sant Pare dona als «activistes», inclosos els grups considerats «radicalitzats», que cobreixen un buit de la societat sencera (§ 58). A voltes pot sorprendre que el

Papa adopti un llenguatge essencialment científic i polític, i potser per això alguns posen l'accent en la suposada manca de profunditat espiritual d'aquesta exhortació. Cal pensar, però, en molts altres textos històrics de la doctrina social de l'Església als quals es podria atribuir la mateixa mancança i que han estat cabdals per a la ubicació de l'Església en el món.

Tot i que a *Laudato si'* ja va desenvolupar una teologia de la creació i de les arrels cristianes sobre l'ecologia, l'última part de *Laudate Deum* està dedicada breument a les motivacions espirituals (les que «brollen de la fe») del compromís amb el medi natural, des del Gènesi fins a Jesús mateix, que recorrent la seva pròpia terra «s'aturava sovint a contemplar la formosor sembrada pel seu Pare, i convidava els seus deixebles a reconèixer en les coses un missatge diví» (§64).

Una de les aportacions cabdals de Francesc amb aquesta exhortació arriba en un dels darrers punts del text, amb la introducció del concepte *antropocentrisme situat*. És a dir, que si bé en la cosmovisió judeocristiana l'ésser humà gaudeix d'un valor peculiar i central en el conjunt de la creació, avui «ens veiem obligats a reconèixer que la vida humana és incompreensible i insostenible sense les altres criatures, perquè tots els éssers de l'univers estem units per llaços invisibles i conformem una mena de família universal» (§67). D'aquesta manera, «podem lamentar la desertificació del sòl com una malaltia per a cadascú i podem experimentar l'extinció d'una espècie com una mutilació» (§68).

El missatge final de *Laudate Deum* és, amb tot, d'esperança. Certament que les solucions més efectives han de venir de les grans decisions i els grans acords entre les principals potències mundials, en una clara referència als Estats Units i a la Xina, però «l'esforç de les famílies per contaminar menys, reduir les deixalles i consumir amb prudència ja va creant una nova cultura, i tot i que això no produeix immediatament un efecte molt notable des del punt de vista quantitatiu, sí que contribueix a realitzar grans processos de transformació que operen des de les profunditats de la societat» (§71).

En definitiva, estem davant d'un nou text del pontificat de Francesc que marca un punt d'inflexió en la posició del magisteri de l'Església respecte al que pot acabar sent, si no ho és ja, el problema global més urgent de tots els temps, tal com ho posa en evidència, sense anar més lluny, el fet que a

Catalunya vivim un període de sequera inèdit de més de tres anys de durada, amb un 27% de pluges per sota de la mitjana habitual (amb un 20% ja n'hi hauria prou perquè saltessin totes les alarmes) i que de moment ha portat la meitat del nostre país a patir una situació de preocupant dèficit hídric. ω

El mes de desembre de 2023 s'han celebrat els 75

anys de l'aprovació de la Declaració Universal dels Drets Humans (DUDH), un dels documents legals més sorprenents i influents de la història de la humanitat. En un moment en què el món es recuperava d'un sotrac catastròfic com el de la Segona Guerra Mundial, representants de països i de contextos socials, culturals i religiosos molt diferents van ser capaços de posar-se d'acord sobre quins són els drets humans fonamentals que han de ser protegits universalment. Algú ha arribat a titllar l'esdeveniment de miracle, fruit del *kairós*, d'una oportunitat històrica, excepcional i única.

Tanmateix, 75 anys després, el debat sobre els drets humans segueix més viu que mai. Certament que, des de l'aprovació de la DUDH el 10 de desembre de 1948, estan més reconeguts i valorats arreu del món que en segles anteriors, però també és igualment cert que la promesa de dignitat i igualtat de drets per a tot ésser humà no ha estat assolida ni de bon tros. Hi ha moltes esquerdes i moltes contradiccions. I el fet de comptar precisament amb l'horitzó que es reflecteix en una Declaració com la del 1948 encara ho fa més evident.

Ens enfrontem a nombrosos reptes que posen en risc tant la dignitat individual de la persona com la d'alguns col·lectius en el seu conjunt. Tenim al davant una crisi climàtica que de retruc ja comporta i seguirà comportant encara més sofriment a molts grups que en pateixen les conseqüències (desertització, inestabilitat econòmica, malalties, incertesa); el terrorisme i la manca de respecte per la vida humana segueix manifestant-se de formes diverses, inconcebibles i cruels; el

món segueix patint els estralls de guerres d'alta o de baixa intensitat, amb un sofriment indescriptible i sovint indiscriminat i sense miraments per la població civil, ja sigui al cor d'Europa, a l'Orient Mitjà o a l'Àfrica; pobles i col·lectius sencers pateixen discriminació i odi quan no és una persecució explícita i directa per motius polítics, culturals, lingüístics, ètnics, racials o de gènere; el retrocés global en drets de les dones és una evidència incontestable; realitats com els judicis sense plenes garanties o la pena de mort segueixen vigents fins i tot en països amb estàndards democràtics considerats exemplars; les migracions contínues tensen les costures d'una Unió Europea considerada encara com un *refugi* més segur; etc.

El compromís de la DUDH amb la dignitat i la igualtat de drets, en definitiva, està sent sotmès a forts atacs i moltes persones se senten frustrades o han perdut la confiança davant la incapacitat de governs i institucions de protegir els drets humans. El mateix Volker Türk, alt comissionat de les Nacions Unides per als Drets Humans, amb motiu precisament de la celebració dels 75 anys, reconeixia el següent:

Malgrat que els trenta articles de la Declaració poden haver despertat una transformació en totes les àrees de les nostres vides, les brases del racisme, la misogínia, la desigualtat i l'odi continuen amenaçant el nostre planeta [...], però el llenguatge i l'esperit de la Declaració segueixen tenint el potencial necessari per superar la divisió i la polarització. I tenen la facultat de reconciliar-nos amb la natura, amb el nostre planeta, i d'assenyalar el camí cap a un desenvolupament sostenible per a les generacions futures.

La celebració d'una efemèride com aquesta bé mereixia, doncs, un monogràfic extens com el que presentem en aquest número de *Qüestions*, amb el qual fer un cert balanç d'aquests 75 anys, però sobretot per aprofundir en el significat i la transcendència dels drets humans avui, des d'una perspectiva pluridisciplinària i multidimensional. En aquest sentit, els tres primers articles de Hans Joas, Gabriel Amengual i Abel Miró s'endinsen respectivament (a) en la consideració de la fe en els drets humans com el resultat d'un procés de sacralització de l'ésser humà, (b) en el reconeixement dels drets com una concreció de la llibertat humana i (c) en els complexos

fonaments metafísics de la dignitat de la persona. Els textos d'Oscar Mateos, Ramin Jahanbegloo i Sabina Puig analitzen les dificultats actuals per a la preservació dels drets inalienables i l'imperatiu que emana del mateix preàmbul de la DUDH pel que fa a la recerca de la pau mundial, la no-violència, la tolerància i la convivència entre pobles. Sonia Herrera, Grégor Puppink i Jaume Puigbò aborden tres qüestions concretes i no exemptes de polèmica, però que ens ajuden a projectar una mirada crítica que supera una visió en ocasions massa teòrica i abstracta dels drets humans: (a) la crítica d'una concepció dels drets humans que en el seu moment no va tenir prou en compte les conseqüències dels moviments feministes emergents ni les noves discriminacions per raó de gènere, (b) el finançament de projectes relacionats amb els drets humans per part d'empreses privades transnacionals amb interessos al marge dels Estats i de les institucions públiques i (c) la crisi de confiança dels ciutadans en la democràcia. Àngel Puyol, Joaquim Llimona i Alfons Calderón ens apropen a tres perspectives complementàries respecte als antecedents històrics, jurídics i de concepció de les relacions internacionals sense els quals no seria possible copsar amb tota la seva magnitud el punt d'inflexió que va suposar la DUDH en l'aspiració de la comunitat humana de dotar-se d'uns drets comuns a tota persona sense excepcions. I el darrer bloc està conformat pels articles d'Eduard Ibáñez, Joan Lluís Pérez Francesch i Armando Pego, en què es tracta respectivament (a) de l'evolució no exempta de contradiccions que ha tingut l'Església catòlica en la defensa dels drets humans, (b) de la influència que va exercir la filosofia de Jacques Maritain, gran pensador de l'humanisme cristià, en la redacció de la Declaració, i (c) com a cloenda i una forma d'encetar nous camins i reflexions, de la virtut (i el dret) al silenci com a exercici fonamental de la llibertat i la plena dignitat humana.

15

MIQUEL CALSINA

Director de Qüestions de Vida Cristiana